

מראי מקומות - יבמות

קו.

בהמשך שהסביר טפי לענין תנאים, דכל המושג של תנאים שייך רק בכוונה ודעת, ולא בפעולה גרידא.

ג. ע"מ שתתן לך וכו'

פסק הרמב"ם (יבום ד', כ"ד) דחליצה מוטעת כה"ג מהני, ולא ביאר הטעם. וכו' הרמב"ם בהל' אישות (ו', א'-ב') כל משפטי התנאים, ולא הזכיר הא דהיכא דאי אפשר ע"י שליח אין יכולין לעשות תנאי עליה. וכו' המגיד משנה (אישות שם) דמה דלא הזכיר הרמב"ם דין זה, היינו משום דסמך על מה שכו' בהל' יבום דע"מ שתתן לך ר' זוז וכו' מהני, וזהו ודאי משום דא"א ע"י שליח. אבל הכסף משנה שם חולק, וכו' דבאמת הרמב"ם לא ס"ל דצריך שיהי' הדבר יכול להעשות ע"י שליח. והביאור בסוגיין הוא מטעם אחר, דהואיל ועשה המעשה וז"ל, "אלא הטעם שכיון שעשה מעשה מחל התנאי", ולא קיי"ל כהסוגיא בכתובות (עד) דכ' דהטעם הוא משום דא"א לעשות ע"י שליח. וכו' הלחם משנה דיוצא מדברי הכ"מ דהיכא דעשה התנאי בסוף החליצה, דשם אין שייך לומר דמחל התנאי, דאז ודאי התנאי חל. עוד כ' להק' עליו, דא"כ יצא דלא מהני תנאי בשום מכר ומתנה אא"כ אמר התנאי בגמר הקנין, דאל"כ לימא דמחל התנאי.

וע"ע בשערי ישר (ז', ח', ד"ה ונראה (א)), שכ' דמה דלא הזכיר הרמב"ם הא דהיכא דא"א לעשות המעשה ע"י שליח אין תנאי מועיל, אי"ז משום דהרמב"ם לא ס"ל כן, אלא משום דלא כ' בגדרי תנאים אלא הפרטים איך לעשות ולפרש דיבור התנאי, ואיזה תנאי יכול להתנות. אבל הענין של יכולת לעשות שליח, דין זה הוא כלל בעיקר הדבר מה שיש בכח תנאי לבטל את המעשה, וכמש"כ לעיל בפרק זה, דכל שאינו מסור בידו הכח לעשות שליח, דהיינו דאין בידו כח ההתרה, ממילא אין בידו לעשות תנאי. וע"ע מש"כ בחי' הגר"ח על הש"ס (אות צ"ג) לבאר דברי הרמב"ם.

ד. בתי עמודי

ע' מש"כ רש"י בל"א, ובעוד ביאור כ' הריטב"א, שהי' ר' חייא בר אבא רוצה לבדוק אם הגונה היא להיבם או לא, וכיון שראה שקיטעת היא, ושהיבם מכיר מום זה בה, ומ"מ הי' רוצה לייבמה, הכיר בו שאינו הגון לה, ואז התחיל להטעותו.

ה. א"ל השתא מינך איפסלה לה זיל חלוץ לה וכו'

כ' הרשב"א דמסתברא דכופין אותו בכך עד שיאמר רוצה אני, דכיון דאסירא לי' מעתה הרי זה חייב להוציאה. וכו' וטעמא דמלתא, משום דכיון דאסירא לי' מדרבנן מיהא לא מעגנין לי". וכו"כ הריטב"א, אולם הוסיף דודאי כל היכא דאפשר בלא כפיי' טפי עדיף, ולא תקשי מהמעשים שהיו רוצים להטעות היבם לחלוץ ולא כפאו. (ולכאוי' יש להביא ראי' מכאן דס"ל להרשב"א המשך בעמוד הבא

א. עד שיתכוונו שניהם

ע' בחכם צבי (סי' א', הובא בקצות החושן רע"ה, ד', שהבאנו דבריו לעיל), שכ' "וצריך חקירת חכם אי הכ' כוונה דבעינן בחליצה היינו מטעם דמצוה היא וכעין כוונת המצות דפסקו רוב הפוסקים דמצות צריכות כוונה, או כעין כוונת הקנאות דבעינן דעת מקנה וקונה, ... והנראה לענ"ד דכוונה זו האמורה בחליצה אינה אלא מטעם הקנאה, וכו". וכו' הקצות דק' לומר דדעת הקנאה היא, דהא מבואר בסוגיין דצריך דעת האשה ג"כ, ואם הקנאה היא, הא דעת האשה אינה צריכה להקנאה כיון דאיכא דעת אחרת מקנה. ולא ביאר שיטתו בזה, וע' בשערי ישר (ז', ו'), דנקט בדעת הקצות דס"ל כצד האחר של החכ"צ, דהיינו דהכוונה היא כוונת מצוות. וכו' השע"י דלכא"ק' לומר כן, שהרי מבואר בטור ושו"ע (אה"ע קס"ט) דצריך שיכוונו האיש והאשה שתהא היא מותרת לשוק, ואם כוונת מצוה בעלמא היא, א"כ מה לי לכוון להתירה לשוק, הרי כל הכוונה צריכה להיות רק לקיים מצות ד'. וביאר השע"י ענין הכוונה, "אלא ענין הכונה בזה דאם חלצה נעלו סתם אין מעשה חליצה זו נחשבת לחליצה המתרת רק לחליצת נעל בעלמא, והכונה מועלת להחשיב את המעשה, וכיון שהמעשה נעשית ע"י שניהם בעינן כונת שניהם".

ב. על מנת שתתן לך מאתים זוז

פרש"י, ואע"ג דלא יהבא לי', חליצתה כשרה, דכל תנאי בדבר שאי אפשר לעשות בשליחות אינו תנאי. ומה דלא מהני חליצה ע"י שליח, כ' הרא"ש (ט"ו) "דבעינן וחלצה נעלו מעל רגלו". וע' בקובץ שעורים (כתובות רנ"ב), שהביא טעם זה שכ' הרא"ש מהר"ח אור זרוע, והק' עליו דהא אי"ז קרא יתירא למעט שליחות. עוד הביא מהר"ח א"ז דמה דלא מהני שליחות אולי הוא משום דצריך להיות חליצה דומה ליבום, וכמו דלא מהני שליחות ביבום, ה"ה דלא יועיל גם בחליצה. וע' בשערי ישר (שער ז', ריש פרק ח'), שכ' לייסד [ועל דרך דברי הגר"ח בספרו] דבחליצה אין כח התרה נעשה על ידו, אלא שהוא צריך לכוון לעשות המעשה, וההתרה נעשית ע"י שמים, אבל הוא אינו הפועל. וא"כ, כמו שאינו מסור בידם כח ההתרה כשעושים בעצמם, כמו כן אין בידם להעמיד שליח במקומם שיהי' מעשה השליח מועיל, דלא מצינו שגלתה התורה שיהני מעשה השליח העומד במקום הבעלים להתיר ולאסור אלא בענינים שכח ההיתר והאיסור מסור לבעלים.

וכע"ז כ' האור שמח (יבום ד', כ"ה, ד"ה אולם), שיש ב' ענינים, ענין שעיקרו הוא הפעולה, וענין שהעיקר הוא הכוונה, ודברים שנמסרין לשליח הם שעיקרן הכוונה והרצון, וע"ז ג"כ שפיר מהני תנאי, אבל בחליצה, שאינו נמסר לשליח, היינו משום שעיקרו בגוף המעשה, ולכן לא שייך ע"י שליח. וע"ש

מראי מקומות - יבמות

קו. (המשך)

יכול לסתור דבריו פעמיים, והי' מילתא דתמיהה בעיניו, ולכך שלט בו עיניו, שיהי' ת"ח יכול לעסוק בתורה בלי עסק אחר למחייתו.

ה. חליצה מעושיית

כ' הריטב"א בשם רש"י (בדף לט: ד"ה אמר), דכופין אותו לחלוץ כל זמן שאינו הגון, ואי לא יכילנא לאטעוויי כופין לחלוץ. אבל הריטב"א עצמו חולק וס"ל דאין כופין לעולם אלא היכא שהיא פסולה לו, אבל כשהיא רק אינה הגונה לו, אז מטעין לוי, ואם לא יכולים להטעותו, אין כופין אותו.

ז. הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני

כ' האור שמח (יבום ד', כ"ה) להסתפק אם גבי האשה ג"כ אמרי' דצריכה לומר רוצה אני כדי שתהיה החליצה כשרה, או אם לגבי דידה אנו יכולים לכופה ממש, ואין צריך רצונה. וצדדי הספק הם, דהא מצינו דלשי' חכמים מהני חליצה גם בקטנה, הגם דאין לה דעת, ואף לר"מ משמע בירושלמי דהעיקר הוא דההיקש מאיש לאשה הוא רק מדרבנן. אולם, מצד השני מבואר בסוגיא דצריך כוונתה, ואם אמרה "איני רוצה" אין לך אינו מכון גדול מזה. והא דקטנה חולצת מבואר בתוס' לעיל (קד:) דמייירי בגדול עומד על גבה. וכ' דלכאו' תלוי בגדר דין כוונה בחליצה, דאם כוונת הקנאה הוא, לכאו' אין שייך לומר דמהני על כרחא. אבל אם אמרי' כהמהרי"ט, דמאי דאמרי' עד שיכונו שניהם, היינו שצריכים לידע שהיא נפטרת ממנו באותה חליצה, א"כ אפשר דאף בע"כ מהני.

דחליצה אינה מצוה ככל המצוות שאנו כופין אותו לעשותו, דאם הי' מצוה ככל המצוות, א"כ ודאי כופין אותו לחלוץ, דמ"ש מכל מצוות עשה דכופין אותו לעשות, וכאן הרי כיון דשוב אין שייך לו לעשות יבום, ממילא ודאי כופין אותו לחלוץ, ולכאו' ראי' הוא דאי"ז מצוה.

ו. משטה אני בכ

ביאר הריטב"א, דהגם דבדרך כלל שכפוסק עם פועל לעשות מלאכתו לאיזה שכירות, הדין הוא דצריך ליתן לו כפי מה שפסק עמו, שאני הכא כי מתוך האונס פסק, וכהא דהכא דיבם שאינו הגון לה הי' (ומבואר דמהני לומר כן דוקא בכה"א), וכדי שלא תתעגן עמו. וכן במעבורת אנוס הי', ומחמת האונס פסק, וקציצה באונס כמאן דליתא דמיא. וע"ע ברמב"ן (וכן ברשב"א) שהביא טעם אחר, דמה דיכול לומר משטה אני בכ בהא דבורח מבית האסורין, היינו משום דחייב הוא להצילו מדין השבת אבידה, ולכן אין לו אלא שכרו כפועל בטל, אבל הרמב"ן הק' ע"ז דהא מדמינן לוי' לחליצה בסוגיין, דהא ליכא עליו חיובא ממש למיחלץ (ולכאו' כוונתו דכיון דלמעשה יכול ליבמה אין עליו חיוב ממש לחלוץ, וצ"ע בזה). וע' באבן האזל (גזילה י"ב, ו') דכ' דזה תלוי במח' ראשונים, דהמרדכי ס"ל דטעם הדבר משום מצוה, אבל בשו"ת הרא"ש (כלל ס"ד) אי' דאפי' היכא דלא הי' מצוה, אלא הבטיח לו יותר משכרו הרגיל, והוא לא הפסיד כלום, לא מהני.

ז. יהיב בהו עיני' ושכיבן

פי' היעב"ץ, לא דח"ו היתה כוונתו להמיתן, אלא שהי' דבר גדול בעיני אביי שהי' תלמוד של ר' פפא שגור כ"כ בפיו שהי'